

Юрій Колісник,
доктор наук із соціальних комунікацій,
професор кафедри журналістики та нових медіа
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Yuriy Kolisnyk,
D. Sc. (Social Communications),
Professor of the Department of Journalism
and New Media,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
 <https://orcid.org/0000-0002-6200-6091>
✉ KolisnykUr@gmail.com

ІМПЕРСЬКІ НАРАТИВИ ЯК ЗАСІБ АГРЕСІЇ В ПРЕСІ РФ

IMPERIAL NARRATIVES AS A TOOL OF AGGRESSION IN THE RF PRESS

АНОТАЦІЯ. У статті проаналізовано імперський дискурс російського медіа-простору на прикладі матеріалів «Літературної газети». Звернено увагу на ідеологічні конструкції, які використовує РФ для обґрунтування геополітичних амбіцій, легітимації агресивної зовнішньої політики та конструювання ворожого образу України.

Мета дослідження – з'ясувати стратегії маніпулювання громадською думкою, ідеологічного впливу на аудиторію, відтак порівняти сучасні пропагандистські практики з медіапрактиками радянського періоду. Результати дослідження засвідчують, що «Літературна газета» продовжує традиції радянської пропаганди, адаптуючи їх до умов сучасного інформаційного простору РФ. Виявлено, що основними темами російсько-імперського дискурсу є міфологізація історії, дихотомія «своїх»/«чужих», виправдання воєнних злочинів і делегітимація української державності. Видання активно використовує маніпулятивні техніки, зокрема історичні фальсифікації, псевдонаукові теорії, мовну агресію та культивування ненависті.

Аналіз показав, що російському медіадискурсу притаманне посилення агресивної риторики, застосуванням дезінформаційних тактик, поширення неоімперських міфів, що сприяє ескалації інформаційної напруги. Дослідження підтверджує необхідність розробки ефективних механізмів протидії російсько-імперському інформаційному впливу. Зокрема, слід розробляти інформаційну стратегію України, котра б передбачала формування аналітичних центрів, розвиток медіаграмотності серед громадян, розширення міжнародної співпраці в царині інформаційної безпеки.

Значущість дослідження полягає в акцентуванні уваги на потребі критичного аналізу медійних наративів та вдосконаленні стратегій протидії інформаційній агресії. Автор наголошує на важливості посилення державної політики у сфері інформаційної безпеки, що критично важливо для захисту національного інформаційного суверенітету. Отримані результати можуть слугувати основою для подальшого вивчення російсько-імперської пропаганди, її впливу на глобальний інформаційний простір.

Ключові слова: масмедіа РФ; російсько-імперський дискурс; маніпулятивні технології; шовіністична пропаганда; інформаційна війна.

ABSTRACT. This article provides a comprehensive analysis of the Russian imperial discourse in contemporary Russian media, based on materials from the «Literaturnaya Gazeta». Particular attention is paid to the ideological constructs used to justify the geopolitical ambitions of the Russian Federation, legitimise its aggressive foreign policy, and construct a hostile image of Ukraine.

The main objective of the study is to identify the key strategies of public opinion manipulation, ideological influence on the audience, and to compare modern propaganda techniques with Soviet-era media practices.

The methodology of the research involves discourse analysis, historical analysis, comparative analysis, and sociological examination of the press.

The findings confirm that «Literaturnaya Gazeta» continues the traditions of Soviet propaganda, adapting them to the modern information space. The study reveals that the core themes of Russian imperial discourse include the mythologisation of history, the dichotomy of «us» versus «them», the justification of war crimes, and the delegitimisation of Ukrainian statehood. The publication extensively employs manipulative techniques such as historical falsifications, pseudo-scientific theories, linguistic aggression, and the cultivation of hatred.

The results of the analysis indicate that an intensification of aggressive rhetoric characterises contemporary Russian media discourse, the use of disinformation tactics, and the proliferation of neo-imperial myths, all of which contribute to the escalation of information warfare. The study substantiates the conclusions regarding the necessity of developing effective mechanisms to counter Russian imperial information influence. Specifically, the paper proposes the creation of a national information strategy, which should include the establishment of analytical centres, the promotion of media literacy among citizens, and the expansion of international cooperation in the field of information security.

The significance of this study lies in its emphasis on the need for critical evaluation of media narratives and the improvement of strategies to combat information aggression. The author also highlights the necessity of enhancing state policies in the realm of information security, which is crucial for protecting national information sovereignty. The findings of this research can serve as a foundation for further studies on Russian imperial propaganda and its impact on the global information environment.

Keywords: *russian mass media; russian imperial discourse; manipulative technologies; chauvinistic propaganda; information warfare.*

© Ю. Колісник, 2025

Вступ. Російська війна проти України, яка переросла у повномасштабне вторгнення, є не лише військовою агресією, а й кульмінацією багаторічної інформаційної війни. Росія задовго до широкомасштабної збройної експансії вела масовану пропагандистську кампанію, спрямовану на підлив української державності, формування негативного іміджу України на міжнародній арені та обґрунтування загарбницьких амбіцій. Важливу роль у цьому процесі відігравали російські медіа: інтернет-ресурси, друковані ЗМК, радіо, телебачення, які транслювали імперські наративи й поширювали мову ворожнечі. Одним із впливових видань, котре впродовж десятиліть слугувало виразником російсько-імперської політики, є «Літературна газета». Від часів СРСР вона тиражувала великодержавну пропаганду, легітимізувала колоніальну політику Москви, дискредитувала незалежницькі рухи, формувала спотворене бачення української історії та культури.

В основі російсько-імперського дискурсу цього видання – історичні фальсифікації, шовіністичні концепти, поділ на «своїх» та «чужих». Використовуючи ці методи, «Літературна газета»

формує образ ворога з українства, дегуманізує його представників, виправдовує воєнні злочини РФ. Перекручуючи факти, видання героїзує російських загарбників. Ідеологема «русского мира» слугує виправданням втручання у внутрішні справи сусідніх держав. Масмедіа РФ перетворено в засіб зомбування суспільства, виховання імперського світогляду громадян.

Актуальність дослідження зумовлена потребою аналізу явища російської інформаційної агресії та розробки методів протидії. Вивчення матеріалів «Літературної газети» допомагає простежити динаміку російсько-імперської практики в новітніх умовах. Аналіз медійного дискурсу дає змогу збагнути вплив російської пропаганди на свідомість мас.

Теоретичну основу дослідження складають праці, присвячені аналізу російсько-імперського дискурсу, вивченню маніпулятивного впливу російських ЗМІ. Зокрема, монографію професора Єльського університету Тімоті Снайдера [12], котрий аналізує, як російсько-імперська пропаганда послуговується історичними міфами й фейками для маніпулювання свідомістю громадян та ви-

правдання воєнної агресії; книгу британського журналістикознавця Пітера Померанцева [9], присвячену аналізу механізмів поширення російської пропаганди через медіа. Автор аналізує різні аспекти російської дезінформації, пропонує методи убезпечення соціуму від її впливу. Активно долучилися до вивчення теми й українські науковці – Валентин Бушанський [2], котрий з'ясовує маніпулятивні аспекти російської ідеології; Ольга Байша [1], яка з'ясовує імперські наративи російських телеканалів та Марія Репнікова [11], що аналізує висвітлення війни в російській пресі. Важливими в цьому плані є дослідження Мар'яна Житарюка [4], а також Юрія Колісника [6] про радянську та пострадянську пресу як засоби легітимації великодержавної політики, що допомагають простежити спадковість імперських наративів.

Мета дослідження – різноаспектний аналіз медійної діяльності «Літературної газети» як ретранслятора російсько-імперського дискурсу, з'ясування її маніпулятивних технологій та методів інформаційного впливу. Це передбачає вирішення таких **завдань**:

1) визначити ідейні засади та передумови становлення російсько-імперського дискурсу, простежити його історичну тяглість; проаналізувати тематику публікацій та засоби впливу «Літературної газети» на громадян; 2) здійснити порівняльний аналіз пропагандистського впливу радянських ЗМІ й новітнього російсько-імперського медіадискурсу РФ; 3) окреслити загрози російської інформаційної агресії для України та світової безпеки, з'ясувати її вплив на суспільну свідомість.

Методи дослідження. У дослідженні медійного дискурсу російських ЗМІ, з-поміж них «Літературної газети», застосовано міждисциплінарний підхід, котрий поєднує методи соціальної комунікації, лінгвістичного аналізу та політологічного дослідження. Для досягнення поставлених завдань використано такі методи: описовий, котрий допоміг проаналізувати зміст та структурні особливості газетних матеріалів; порівняльно-історичний, який уможливив виявлення спільності між радянським і новітнім російсько-імперським медіадискурсом; системний підхід сприяв виявленню ключових ідеологічних конструкцій, котрі складають великодержавну риторичку РФ; метод узагальнення допоміг дійти об'єктивних висновків стосовно характеру й

тенденцій розвитку інформаційного засилля РФ. Сукупність цих методів застосовано для визначення ролі російсько-імперського медіадискурсу у формуванні громадської думки та суспільної свідомості, визначення його загроз для України та світу, з'ясування стратегій протидії інформаційній агресії РФ.

Результати й обговорення. Тотальне вторгнення росії в Україну – це не лише вияв збройної агресії супроти нашої держави, а й кульмінація тривалої інформаційної війни, спрямованої на підірив української державності й національної самобутності. «Літературна газета», поруч з іншими шовіністичними виданнями РФ, мала істотне значення в пропагуванні імперських наративів, виправданні військових злочинів, культивуванні ненависті до України й країн Заходу.

У проаналізованому дискурсивному стратегії, котрі використовує «Літературна газета» для пропаганди російсько-імперської ідеології. Особливу увагу приділено маніпулюванню історичними фактами, протиставленням «свій – чужий», виправданню експансіонізму, тиражуванню міфологем у контексті російсько-української війни. Відтак здійснено порівняння цих явищ із тоталітарним дискурсом радянських ЗМІ, що уможливило з'ясування тягlosti великодержавних методів у журналістиці та їхню еволюцію.

Імперська ідеологія – це невід'ємна частина російської політичної культури, що сягає своїм корінням часів Московського царства. Протягом століть ця концепція зазнавала трансформацій, адаптуючись до мінливих історичних обставин, проте її фундаментальні принципи – централізм, експансіонізм та месіанська роль росії – залишалися незмінними.

Щоб краще розуміти суть російського імперіалізму, ширше бачити перспективи перемоги, маємо збагнути специфіку ворожої пропаганди. Вона не лише супроводжувала, а й формувала суспільне сприйняття підкорення інших народів. Завойовницькі прояви в політиці царської, радянської та пострадянської росії становлять цілісне, системне суспільно-політичне явище й засвідчують багатовікову суть імперської держави. Починаючи із 1228 р., «Московщина мала 160 воєн зовнішніх і 90 домашніх. За останні 200 років вона воювала 128 років. Це були загарбницькі війни і лише 4 оборонні» [13, с. 162].

Історія загарбництва бере свій початок зі становлення Московської держави, коли Андрій Боголюбський 1169 року сплюндрував Київ. Далі – анексія чужих територій – Нижній Новгород – 1393 рік, Ростов – 1450, Чернігівське князівство – 1503, Казань – 1552, Астрахань – 1556, Сургут і Тюмень – 1582, території Сибіру й Далекого Сходу – 1649, казахські землі – 1762, Аляска – 1791, Україна (Річ Посполита) – 1793, Північне Причорномор'я – 1794, Фінляндія – 1809, Грузія – 1811, Польща – 1815...

Радянська преса ніколи не писала про імперські зазіхання Москви. Історія загарбництва суворо замовчувалася. Зовнішні війни царської росії радянські ЗМІ трактували як визволення народів, а насильницьке створення СРСР – як вияв «добровільного» об'єднання 15 країн у радянську державу. Окреме питання – доля країн, які опинилися під контролем СРСР під час II світової війни – Албанії, Болгарії, НДР, Польщі, Румунії, Угорщини, Чехословаччини.

Політичні настрої Московії і в XXI сторіччі є колонізаторськими – від позитивного поцінування самодержавства, невдоволення розпадом СРСР до намагань загарбання сусідніх держав. Донині чимало науковців, публіцистів уникають розгляду російського імперіалізму як типового явища, хоча він був модернізованим різновидом багатовікового завойовництва.

Слушно зауважив політолог Олександр Яковлев: «Завжди над Росією тяжіли й продовжують тяжіти дві біди: тут завжди правили люди, а не закони і наступна – Росія завжди воювала. Лише в XVI сторіччі вона воювала 43 роки, (...) у XVIII – 56. (...) XX сторіччя – безперервні війни: 2 світові й «холодна». Десятки інших воєн – з Фінляндією, Японією, Китаєм, Польщею, Україною, в Закавказзі і Середній Азії, з Угорщиною, Чехословаччиною, Афганістаном, Чечнею...» [14].

Новітні російські ЗМК, політичні, громадські діячі подають збройні конфлікти російської федерації у визвольному, гуманному світлі. Звичайно, війна як комплекс заходів, спрямованих на захоплення ресурсів, передбачає не лише окупацію території, а й внутрішнє поневолення – зросійщення мови, душі, розуму інших народів.

В інтерв'ю «Літературній газеті» (2024. – № 49. – 11 груд.) представник сепаратистського руху Олег Царьов не лише закликає до війни:

«ВС РФ мають зупинитися на західному кордоні України», а й глузує з української мови: «українською [на Слобожанщині. – Ю.К.] спілкувалися лише одиниці. У нас був поширений суржик, який мало відрізнявся від ростовського. Він схожий на російську говірку, лише дивну, на український штиб». Через слабкість аргументації про російський політик зазначає: «конкретних цифр назвати не можу, бо незалежних соціальних досліджень немає».

Несприйняття української мови, критику її діалектів культивували і в радянські часи. Мовний «ідеолог» Іван Білодід писав, що «затримання у мовній практиці діалектних рис є [мовляв] ознакою недостатнього розвитку освіти і культури» [10, с. 39]. Зауваження щодо росіянізмів в УРСР розглядали як «буржуазний націоналізм у мовній сфері. Навпаки, робилося все, щоб українська мова стала «фонетичною карикатурою російської» [10, с. 39].

Формування єдиного «радянського народу», утвердження соціалістичного способу життя, насильницька русифікація, викоренення національних ідеалів та ін. співмірні з імперськими діями сучасної росії. Радянські ЗМІ й російські медіа активно прищеплювали (і прищеплюють) у свідомість громадян міфи про «братерство народів», «визвольну місію» Червоної армії та «боротву з імперіалізмом», щоб приховати сутність політичного режиму.

Ідеологічне засилля, завойовництво будь-що намагаються оправдати гуманними мотивами. Російські медіа відбілюють злочинну політику Кремля. Пропаговані ідеологеми вони доповнюють гуманістичним наративами – «величною метою», «месіанською роллю» росії і т. п. Для дискредитації супротивників практикують брутальні методи. Серед них – замовчування й перекручення фактів. Офіційна пропаганда тенденційно звеличує «своїх» – творців «вітчизняної» історії, збройні сили РФ, adeptів «руського мира» й жорстко таврує «чужих» – «свідомітів», «бандерівців», «майданівців», «американських шпигунів», «західних ідеологів». Радянські газети, журнали, радіо, телебачення також подавали капіталістичний світ як ворожий, що загрожує стабільності СРСР. В умовах тотальної цензури широкі маси сприймають викривлену інформацію суголосно з офіційною ідеологією.

У цьому ключі публікує свої матеріали й «Літературна газета»: «Триває експансія через американські культурні центри, різноманітні західні освітні програми. (...) Наш геополітичний супротивник провадить активну системну роботу...» [5], «Західна цивілізація цілеспрямовано й затаєто веде проти нас війну, не шкодуючи сил і засобів...» [7], «Захід розраховує на розвал нашої [РФ] країни» [8]. Таким чином, використовуючи пресу, сіючи обман, нагнітаючи страх, російські пропагандисти викликають ненависть до зарубіжного світу. У результаті, як справедливо зазначив публіцист Олександр Яковлев, в росії «немає друзів, навколо одні вороги. Дається взнаки синдром недовіри» [14].

Після розпаду СРСР знову активізувався імперський дискурс, ставши однією з ключових ідеологічних опор російської держави. Концепція «русского мира», що проголошує росію центром «цивілізації», яка об'єднує всіх російськомовних та «духовно близьких» людей, стала інструментом для виправдання політики втручання у внутрішні справи сусідніх країн. Російсько-імперські наративи і далі є відверто ворожими, антиукраїнськими. Це не лише заперечення національної мови, а відмова українству в самому праві на життя: «Немає ніякої української нації. Всі ми – росіяни...», – зазначає в «Літературній газеті» («Л.Г.» – 2024. – 13 лист.) Тетяна Воеводіна [3].

Подібно до радянських ЗМК, «Літературна газета» нині активно пропагує концепцію «братерства» різних народів, насправді ж – їхнього підкорення. І далі наголошує, що «Київська Русь – колиська трьох народів, а її історія – спільна духовна власність». Ні радянська преса, ані медіа РФ не наважувалися й не наважуються оприлюднити правду, що історія Русі належить саме українському народу, що наша мова мала первісну назву «руська», як і наша держава. Як відомо, поняття «Київська Русь» вигадали сталінські поплічники, щоби поширити наратив «московської» Руси. Видатний історик Володимир Антонович український часопис іменував «Історія України-Руси». Його підтримали Михайло Грушевський, Іван Франко, Микола Костомаров, Дмитро Дорошенко та ін., називаючи історичну спадщину «русько-українською». Це замовчують російські пропагандисти. Віддавна тиражують міф про віковічні «дружні» стосунки українського й російського народів.

Нав'язувані міфологеми перешкоджають Україні виробити власну перспективу буття, розпорошують зусилля, спрямовані на консолідацію української нації.

«Літературна газета» має важливу роль у формуванні суспільної думки. У радянські часи вона була рупором офіційної ідеології, а після розпаду СРСР стала медіамайданчиком для просування імперських ідей.

Важливим засобом конструювання імперського дискурсу є маніпулювання історичними подіями. Автори матеріалу «Для нас готували ворога» стверджують, що українська ідентичність є штучним утворенням, а Україна нібито «історично» належить до сфери впливу росії. Схожі тези тиражують для виправдання військової агресії й заперечення прав українського народу. Очільник «козацького» руху ЛНР Микола Дьяконов у цьому ж дописі заявляє: «Ідеологія, пропагована київським режимом (...) відкидає спільну історію, концепцію єдиного народу». Далі отаман М. Дьяконов, тавруючи Івана Мазепу, пригадає бучні святкування перемоги московитів з нагоди 300-річчя Полтавської битви: «Я був похідним отаманом. І ось майже 2000 козаків (...) вирушили похідною колоною до Полтави. Ми йшли з прапорами росії, російської імперії, штандартом Петра Великого, і люди нас вітали, зустрічали з щирою привітністю...» [5]. Імперський догідник Микола Дьяконов, упереджено висвітлюючи полтавські події 16-річної давності, даремно сподівається, що громадяни України забули контекст тодішніх «святкувань», що патріоти України, котрі прибули того дня з різних країв до Полтави, не лише масово протестували проти імперського глумління, але й проводили альтернативний мітинг-реквієм для вшанування пам'яті загиблих у Полтавській битві (з усією переконливістю засвідчую це як очевидець тих подій. – Ю.К.).

У цитованих публікаціях «Літературної газети» осуджуються наші національні сподвижники, добре ім'я яких давно відновлене. Видання, не зважаючи на державотворчі зміни в Україні, продовжує зводити наклепи й тиражувати застарілі ідеологічні штампи: «зрадник Мазепа», «націоналіст Петлюра», «фашист Бандера» та інші. «Літературна газета» розцінює як ворожу будь-яку спробу захисту національної честі українства. Вона зовсім не оприлюднює того, що висвітлює шовіністичну по-

літику імперської росії. Факти минувшини газета подає так, щоб історична дійсність сприймалася як класове протистояння. Вдаючись до регламентованого висвітлення минувшини, автори публікацій замовчують факти історії, або ж негативно оцінюють прагнення українців до створення самостійної держави. Історики та журналісти зовсім не оприлюднюють інформації, що після Переяславської угоди Україна не раз хотіла звільнитися з-під московського гніту, що «Гетьман І. Виговський розбив і знищив 1659 року під Конотопом московське сотисячне військо, а переляканий цар Олексій наказав своєму урядові підписати мир з Україною на будь-яких умовах» [13, с. 371], що «На Переяславську Раду не приїхали і цареві московському не присягали ні київський митрополит, ні жодний український єпископ» [13, с. 371].

Такі дані офіційна наука, ідеологія, журналістика або надто спотворювала, кваліфікувала як зрадництво, або замовчувала. Свідоме уникнення правдивої історичної інформації зрозуміле. Трагедія українського народу не лише в радянському тоталітаризмі, а й у багатовіковій російсько-імперській практиці.

У публікації «Старі недобрі традиції» журналіст «Літературної газети» Ігор Панін звинувачує українство, яке в прагненні «відмінити усе російське» взялося за демонтаж спомників і перейменування вулиць. Намагання українства очиститися від російсько-імперської колоніальної спадщини Ігор Панін огульно порівнює з вогнищами стародавнього Риму зі спалюванням книг, діяльністю інквізиції, знавіснілим «грекофільством» царя Олексія Михайловича, тотальною цензурою радянських часів: «малахольні вандали в шароварах і вишиванках» кинулися демонтувати пам'ятники й нищити історичну пам'ять.

Співпереживає з Ігорем Панінім про знесення монумента радянським воїнам у Болгарії дописувачка «Літературної газети» Людмила Мазурова. У статті «Ех, братушки» авторка не йме віри, як болгарська спільнота через 70 років зважилася на демонтаж монумента радянським воїнам, установленого в 1954 році. Під впливом російсько-імперської пропаганди в Людмили Мазурової міцно вкоріненими лишилися стереотипи багаторічної ідеологічної обробки, що «німці – фашисти», «бандерівці – головорізи», «радянські воїни – носії свободи і визволителі». Спроби подолати шаб-

лонне мислення йдуть важко й не завжди успішно, адже російський істеблішмент десятки років оберігав (і далі намагається зберегти) імперську спадщину – радянські пам'ятники, назви вулиць, скверів та ін. Супротивники змін продовжують апелювати до історії: таким було наше минуле, і ми, мовляв, не маємо права його змінювати. Заглибившись у суть, розуміємо, що дискусії ці не про минуле, а про новий вектор розвитку.

У травні 2011 року грузинський парламент спромігся ухвалити закон про заборону тоталітарної символіки СРСР, у липні 2012 схожий закон прийняли і в Молдові. У Прибалтиці це питання остаточно вирішили ще в 90-х. Від десакралізації «радянського» залежала тривалість перебування пострадянських суспільств в імперській орбіті Москви.

Від проголошення державної незалежності 1991 р. до кривавих подій Майдану 2014 р. олігархічна влада в Україні мало надавала тому значення й значно підтримувала російсько-імперську ідеологію та колонізаторську політику Кремля. Це активізувало ідею захисту «руського мира», врешті стало передумовою російської війни.

Одним із найпоширеніших маніпулятивних засобів «Літературної газети» є дискурсивна інверсія – агресора видають за «жертву». Авторка статті «Моя Україна» Тетяна Воеводіна провину за розв'язання війни перекладає на Україну, котра, мовляв, сама відмовилася від єдності з росією. Схожі методи використовувала й радянська преса. Як от «реверсію» – кон'юнктуру зміну категорій оцінювання («+» на «-» щодо фактів, явищ). Зокрема, для дискредитації національних рухів, їхніх лідерів, що прагнули «розвалу» СРСР: «На Україні до влади потяглися буржуазні і дрібнобуржуазні партії, створивши (...) Центральну раду, за допомогою якої буржуазія намагалася відірвати Україну від Росії...» [3].

«Літературна газета» активно проводить «аналогії» між минулим і сучасним, пропонуючи читачам викривлене сприйняття дійсності. Автор статті «Старі недобрі традиції» («Літературна газета». – 2022. – №16. – 20 квіт.) Ігор Панін, апелюючи до емоцій читачів, декомунізацію в Україні силкується порівняти з нацистськими практиками нищення опозиції.

Подібним чином діяли й радянські ЗМІ. Вириваючи вислови із контекстів, вмонтовували їх в

інші сфери, де вони набували протилежного значення. У такий спосіб оцінювали, скажімо, рухи за незалежність у Балтії, Грузії, Україні, намагаючись представити їх як «антирадянську змову». Ключовою в російсько-імперському дискурсі залишається концепція «русского мира». Відповідно до якої росія – центр «цивілізації», що об'єднує всіх російськомовних та «духовно близьких». ЗМІ РФ використовують цю ідею для виправдання агресивної політики росії, втручання її у справи сусідніх країн та анексії чужих територій.

У «Літературній газеті» концепція «русского мира» представлена як природне, історично обумовлене явище, що «відображає» прагнення народів до єднання з росією. Важливу роль у великодержавній політиці має апелювання до т.зв. «традиційних цінностей» та «духовних скрепів». Ці поняття використовують для протиставлення росії «загниваючому» Заходу, який нібито втратив моральні орієнтири та відмовився від предковичних коренів. Як зазначають журналісти «Літературної газети», останнім бастионом «традиційних цінностей» є сім'я, віра й патріотизм. Водночас західні цінності, такі як індивідуалізм, свобода слова та права людини, мовляв, суперечать російській ментальності й становлять загрозу для національної ідентичності РФ. Такою риторикою автори публікацій послуговуються для «консолідації» суспільства навколо влади, мобілізації населення на підтримку агресивної зовнішньої політики й виправдання репресивного апарату.

Російські медіа активно використовують мовні засоби для формування імперського світогляду. Під час опису подій в Україні часто практикують такі дефініції: «братовбивча війна», «західна пропаганда», «фашистський переворот», «київська хунта», «маріонетковий режим», «захист російськомовного населення», «денацифікація» та ін. Ці мовні кліше покликані створити в читачів враження, що росія діє в Україні з найблагороднішою метою: захисту національних інтересів РФ та порятунку мирного населення від «фашистських» сил. Тоді як справжні причини російської агресії, такі як імперські амбіції, боротьба за геополітичний вплив та прагнення встановити контроль над Україною, журналісти замовчують або подають спотворено.

Порівняльний аналіз великодержавного медіадискурсу сьогодення із радянсько-імперським

дискурсом допомагає збагнути тяглість пропагандистських методів та їхню еволюцію. В обох помічаємо використання історичних спотворень, створення дихотомії «свій – чужий», виправдання експансіонізму та культивування міфологем. Але новітній дискурс медіаполітики РФ має свої особливості, пов'язані з розпадом СРСР та формуванням нової національної ідентичності. Зокрема, апелює до історичної пам'яті про велич російської імперії та Радянського Союзу.

«Літературна газета», як одне з провідних російських видань, відіграє важливу роль у формуванні імперського світогляду громадян. Її матеріали, що виходять у світ в друкованому й електронному вигляді, доступні мільйонам читачів в росії та за її межами. Видання активно використовує різні жанри журналістики – аналітичні статі, коментарі, репортажі, інтерв'ю, через які газетярі популяризують імперські нарративи. Висвітлюючи в потрібному ключі історичну тематику, культуру, духовні основи, вони формують великодержавний світогляд громадян.

Поширення російсько-імперського дискурсу має серйозні наслідки як для самої росії, так і для її сусідів. Нагнітаючи політичну атмосферу, він сприяє мілітаризації суспільства, зростанню шовіністичних настроїв. Для України та інших країн, які перебувають під впливом російської пропаганди, імперський дискурс становить загрозу національній безпеці й територіальній цілісності. Він сприяє розпалюванню геополітичних конфліктів, підтримці сепаратистських рухів, поширенню російського впливу та виправданню агресії.

У протидії російській пропаганді важливу роль мають відігравати незалежні ЗМК, правозахисні організації та громадянське суспільство. Вони покликані викривати брехню, фейки, подавати суспільству об'єктивну інформацію. Важливий напрям такої роботи – сприяння розвитку критичного мислення громадян й навчання медіаграмотності, що допоможе їм убезпечитися від імперського маніпулятивного впливу.

Подальші дослідження слід зосередити на з'ясуванні впливу російської інформаційної агресії на соціум в Україні і за кордоном. Приділити достатню увагу методам виявлення маніпулятивних впливів і пошуку протидії російсько-імперській пропаганді. Важливим напрямом стане розробка но-

вих засобів медіаграмотності, котрі сприятимуть підвищенню стійкості суспільства до дезінформації. Доречно також створити інтегровану базу даних інформаційних вкидів, що міститиме покликання на джерела й типологію маніпулятивних методів. Глибокий аналіз шляхів поширення російсько-імперських наративів допоможе локалізувати руйнівний вплив російської інформаційної системи, вдосконалити засоби оперативного реагування на гібридні загрози.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати дослідження засвідчили, що інформаційна політика рф є засобом гібридної війни, спрямованої на підлив суспільно-політичної стабільності та виправдання агресії. Російські медіа через використання маніпулятивних засобів, фейкових наративів, спотворення історичних фактів, нав'язують Україні і світу російсько-імперську ідеологію. Аналіз матеріалів «Літературної газети» переконує, що російська пропаганда є системним засобом нищення української національної самобутності. Поруч з іншими шовіністичними виданнями рф вона мала істотне значення в пропагуванні імперських наративів, виправданні військових злочинів, культивуванні ненависті до України й країн Заходу. Через фальшування історії, конструювання з українців образу «ворога» російські медіа підтримують основи нашої держави.

Щоб вийти з орбіти московського інформаційного впливу слід зміцнювати національну інформаційну політику – підтримувати незалежні аналітичні центри, впроваджувати нові засоби медіаконтролю, впроваджувати механізми виявлення фальшувань, розширювати міжнародне співробітництво у сфері інформаційної безпеки. Україна повинна втілювати довгострокову інформаційну стратегію, спрямовану на зменшення впливу ворожої держави та захисту національного інформпростору. Важливим завданням цієї сфери є впровадження державних ініціатив, спрямованих на зростання рівня медіаграмотності й розширення кругозору громадян.

Список використаних джерел

1. Байша О. Російський імперіалізм та медіа: аналіз дискурсу російських телеканалів. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 14, т. 2. С. 45–50.

2. Бушанський В. Російська імперська ідеологія: політика міфотворчості. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень*. 2018. Вип. 4(78). С. 296–310.
3. Воеводіна Т. Моя Україна. *Літературна газета*. 2024. № 50.
4. Житарюк М. Соціокультурна модель журналістики: традиції і новаторство. Львів: Простір-М, 2008. 416 с.
5. Замшев М. Для нас готували ворога. *Літературна газета*. 2024. № 47.
6. Колісник Ю. Формування суспільної свідомості журнальною періодикою УРСР (1950–1980 рр.). Черкаси: Чабаненко Ю. А., 2008. 290 с.
7. Куфирін Б. Незрима лінія фронту. *Літературна газета*. 2024. № 20.
8. Погодіна-Кузміна О. Росіяни прийшли по мир. *Літературна газета*. 2024. № 51.
9. Померанцев П. Дезінформація та пропаганда в умовах гібридної війни: російський кейс. Львів: Літопис, 2022. 280 с.
10. Радевич-Винницький Я. Україна: від мови до нації. Дрогобич: Відродження, 1997. 360 с.
11. Репнікова М. Медіа та війна в Україні: як російські ЗМІ створюють альтернативну реальність. Харків: Ранок, 2020. 256 с.
12. Снайдер Т. Російська пропаганда як зброя: як Кремль використовує медіа для досягнення своїх цілей. Київ: Наукова думка, 2023. 320 с.
13. Штепа П. Московство: його походження, зміст, форми й історична тяглість. Дрогобич: Відродження, 2003. 412 с.
14. Яковлев О. Удавана бадьорість. URL: <http://www.idf.org/interview4.shtml> (дата звернення: 17.01.2022).

References

- Baisha, O. (2019). Rossiiskiy imperialism ta media: analiz diskursu rosiiskykh telekanaliv [Russian imperialism and media: Discourse analysis of Russian TV channels]. *Innovatsiina pedahohika*, 14(2), 45–50.
- Bushanskyi, V. (2018). Rossiiska imperska ideolohiia: polityka mifotvorchosti [Russian imperial ideology: Politics of myth-making]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen*, 4(78), 296–310.
- Kolisnyk, Yu. (2008). *Formuvannia suspilnoi svidomosti zhurnalnoiury periodykoii URSR (1950–1980 rr.)* [Formation of public consciousness through magazine

- periodicals in the Ukrainian SSR (1950–1980)]. Chabanenko Yu. A.
- Kufyrin, B. (2024, May 26). Nezryma liniia frontu [The invisible front line]. *Literaturna hazeta*, 20.
- Pohodina-Kuzmina, O. (2024, December 27). Rosiiiany pryishly po myr [The Russians came for peace]. *Literaturna hazeta*, 51.
- Pomerantsev, P. (2022). *Dezinformatsiia ta propaganda v umovakh hybridnoi viiny: rosiiskyi keis* [Disinformation and propaganda in hybrid warfare: The Russian case]. Litopys.
- Radevych-Vynnytskyi, Ya. (1997). *Ukraina: vid movy do natsii* [Ukraine: From language to nation]. Vidrozhennia.
- Repnikova, M. (2020). *Media ta viina v Ukraini: yak rosiiski ZMI stvoriliut alternatyvnu realnist* [Media and war in Ukraine: How Russian mass media create an alternative reality]. Ranok.
- Shtepa, P. (2003). *Moskovstvo: yoho pokhodzhennia, zmist, formy yistorychna thagliist* [Moscovianism: Its origin, essence, forms, and historical continuity]. Vidrozhennia.
- Snyder, T. (2023). *Rossiiska propaganda yak zbroia: yak Kreml vykorystovuie media dlia dosiahnennia svoikh tsilei* [Russian propaganda as a weapon: How the Kremlin uses media to achieve its goals]. Naukova dumka.
- Voevodina, T. (2024, December 13). Moia Ukraina [My Ukraine]. *Literaturna hazeta*, 50.
- Yakovlev, O. (n.d.). Udavana badorist [Pretended cheerfulness]. <http://www.idf.org/interview4.shtml> (accessed January 17, 2022).
- Zamshev, M. (2024, December 2). Dlia nas hotuvaly voroha [They prepared an enemy for us]. *Literaturna hazeta*, 47.
- Zhytariuk, M. (2008). *Sotsiokulturna model zhurnalistyky: tradytsii i novatorstvo* [Sociocultural model of journalism: Traditions and innovation]. Prostir-M.

Надіслано до редакції 28.04.2025 р.